

“ARETE-school” programmas pilotēšanas zinātniskā uzraudzība

Ziņojums

Pēcdoktorantūras pētījuma 4. aktivitātes kopsavilkums

“Izglītības modernizācija Latvijas skolās, īstenojot inovatīvu pētniecībā balstītu programmu par 21. gadsimta kompetencēm un tikumu ētikas attīstību ar virtuālās telpas atbalstu (ARETE-school)”

1.1.1.2/VIAA/1/16/071

Dr. Manuel Joaquín Fernández González

Rīga, 2020

Satura rādītājs

Kopsavilkums	3
1. Ievads programmas “Arete school” zinātniskajā uzraudzībā	4
2. “Arete catalyst” programmas pilotēšanas zinātniskā uzraudzība	5
2.1. Ievads	5
2.2. Zinātniskās uzraudzības darbības	5
<i>Pilotprogrammas izstrādes zinātniskā uzraudzība</i>	<i>5</i>
<i>Pilotprogrammas pielāgošanas zinātniskā uzraudzība</i>	<i>7</i>
<i>Eksperimentālās programmas īstenošanas zinātniskā uzraudzība.....</i>	<i>8</i>
2.3. Zinātniskās uzraudzības secinājums	8
3. “Arete leadership” pilotprogrammas zinātniskā uzraudzība	10
3.1. Ievads	10
3.2. Zinātniskās uzraudzības darbības	10
<i>Programmas izstrādes zinātniskā uzraudzība</i>	<i>10</i>
<i>Pilotprogrammas īstenošanas zinātniskā uzraudzība.....</i>	<i>13</i>
3.3. Zinātniskās uzraudzības secinājumi.....	15
4. Programmas “Arete school” pilotprogrammas zinātniskās uzraudzības secinājumi.....	17
References.....	19

Atsauce: Fernández González, M. J. (2020). “Arete-school” programmas pilotēšanas zinātniskā uzraudzība. Ziņojums - Pēcdoktorantūras pētījuma 4. aktivitātes kopsavilkums. Latvijas Universitāte.

Kopsavilkums

Pēcdoktorantūras pētījuma programmas "ARETE school" mērķis bija vispārējās izglītības modernizācija Latvijas skolās, galveno uzmanību pievēršot rakstura izglītībai, sniedzot pētniecisku pamatojumu programmas "Arete school" modelēšanai un zinātniski uzraugot tās pilotēšanu un īstenošanu.

Šajā ziņojumā ir iekļauta informācija par programmas "Arete school" zinātniskās uzraudzības organizēšanu, kas, ievērojot provizoriskās izpētes secinājumus un vidusposma ziņojuma ieteikumus, tika īstenota divos posmos: 1) "Arete catalyst" pilotprogrammas zinātniskais monitorings (pasniedzēju tālākās izglītības programma rakstura izglītībai); un 2) "Arete leadership" zinātniskais monitorings (nepārtrauktas attīstības programma skolu vadītājiem).

"Arete catalyst" zinātniskais monitorings ietvēra transnacionālas skolotāju tālākizglītības programmas izstrādi rakstura izglītībai sadarbībā ar Erasmus + programmu "Atbalsts pedagogiem personīgu prasmju un rakstura izglītības attīstīšanai skolā", kā arī tās pielāgošanu Latvijas sociālkultūras videi un tās pilotēšanu 2019. gadā Latvijas Universitātē. "Arete leadership" zinātniskais monitorings ietvēra programmas izstrādāšanas un īstenošanas zinātnisko uzraudzību, kas tika īstenota 2020. gada pavasara sākumā ciešā sadarbībā ar Rīgas un Pierīgas izglītības pārvaldēm.

Programmas "Arete school" pilotprogrammas zinātniskā uzraudzība ļauj secināt, ka skolotāju un vadītāju tālākizglītības programmu izstrādē ir absolūti nepieciešams ņemt vērā viņu vajadzības, vēlmes un vērtības un ka šādās programmās būtu jādod dalībniekiem iespēja izveidot patiesu mācīšanās kopienu, kurā viņi jūtas cienīti un uzklauti, un ka viņi ir programmas kopīgo zināšanu un pieredzes līdzveidotāji. Turklāt šādu programmu panākumu atslēga bija nodrošināt dalībniekiem praktiskus instrumentus, ko viņi būtu gatavi izmantot savā skolā, lai īstenotu un novērtētu rakstura izglītības nodrošināšanu. Dalībnieku atbildes gandrīz vienprātīgi norāda uz viņu interesi un vispārējo apmierinātību ar "Arete school" programmu. Pamatojoties uz šo pētījumu, tika izvirzīti daži galvenie ieteikumi tālākai īstenošanai.

1. Ievads programmas “Arete school” zinātniskajā uzraudzībā

Pēcdoktorantūras pētījuma programmas “ARETE school” mērķis bija vispārējās izglītības modernizācija Latvijas skolās, galveno uzmanību pievēršot rakstura izglītībai, sniedzot pētniecisku pamatojumu programmas “Arete school” modelēšanai un zinātniski uzraugot tās pilotēšanu un īstenošanu Programma pievērsās trim izglītības sektoriem: skolēniem (rakstura izglītība klasē), skolotājiem (programma “Arete catalyst”) un skolu direktoriem (programma “Arete leadership”).

Programmas otrās aktivitātes (WP2) laikā tika veikta rakstura izglītības vajadzību analīze Latvijā. Tās pamatā bija pašreizējās rakstura izglītības pieejas izpēte, vēsturiska rakstura izglītības izpēte Latvijā un starptautiska rakstura izglītības teorijas un prakses salīdzinošā novērtēšana sadarbībā ar Latvijas un ārvalstu ekspertiem. Tika publicēti divi ziņojumi, kas satur šī provizoriskā darba rezultātus: 1. izpētes ziņojums “Rakstura un tikumiskās audzināšanas kultūrvēsturiskā izpēte Latvijā un pasaulē” (angļu un latviešu valodā) un Populārzinātniskais pētījuma ziņojums “Skolēnu morālā audzināšana Latvijas skolās: vecāku, skolotāju, topošo skolotāju un skolu un izglītības pārvaldes vadītāju viedokļi” (latviešu valodā).

Veicot šos sākotnējos pētījumus, tika secināts, ka nav iespējams uzraudzīt vienotas rakstura izglītības programmas īstenošanu, kas būtu īstenojama katrā Latvijas skolā, ņemot vērā to, ka skolotāju un skolu izpratne par rakstura izglītību ir mainīga, kā arī skolu dažādību lieluma, akadēmiskā fokusa, lokalizācijas un pieejamo resursu ziņā. Tā vietā tika apsvērtā iespēja pievērsties skolotāju tālākizglītībai par rakstura izglītību, zinātniski uzraugot programmu “Arete catalyst”, kas tika iecerēta kā profesionālās pilnveides programma skolu pedagogiem. Tas ļautu atbalstīt skolotājus ar konkrētām un daudzveidīgām izglītojošām darbībām, ko viņi radīs un īstenos savā klasē šīs profesionālās pilnveides programmas ietvaros. Šī lēmuma atbilstību apstiprināja vidusposma ziņojumā, kurā papildus tika ieteikts strādāt arī ar skolu direktoriem un reģionālajām izglītības pārvaldēm.

Tāpēc tika nolemts, ka programmas “Arete school” pilotprojekta zinātniskais monitorings tiks sadalīts divos posmos: pedagogu tālākizglītības programmas “Arete catalyst” pilotēšana un programmas skolu direktoriem “Arete leadership ” pilotēšana. Šī pētījuma rezultāti ir izklāstīti turpmāk.

2. “Arete catalyst” programmas pilotēšanas zinātniskā uzraudzība

2.1. Ievads

Skolotāju tālākizglītības programmas “Arete catalyst” zinātnisko uzraudzību veicināja sadarbība ar Erasmus + programmu “Atbalsts pedagogiem personīgu prasmju un rakstura izglītības attīstīšanai skolā”. Šo programmu pirms pēcdoktorantūras projekta uzsākšanas izveidoja pēcdoktorants, un to paralēli pēcdoktorantūras pētījumiem īstenoja starptautiska pētnieku un pedagogu grupa no Latvijas, Igaunijas un Spānijas.

2.2. Zinātniskās uzraudzības darbības

Tika īstenoti trīs programmas “Arete catalyst” zinātniskās uzraudzības pasākumi: zinātniskais monitorings par pedagogu tālākizglītības starptautiskas pilotprogrammas izstrādi, zinātniskais monitorings par tās pielāgošanu Latvijas kontekstam, kā arī zinātniskais monitorings par adaptētās programmas versijas ieviešanu Latvijā.

Pilotprogrammas izstrādes zinātniskā uzraudzība

Sīkāku informāciju skatīt Fernández González at al., (2020). Designing a teacher training programme for character education: An international partnership.

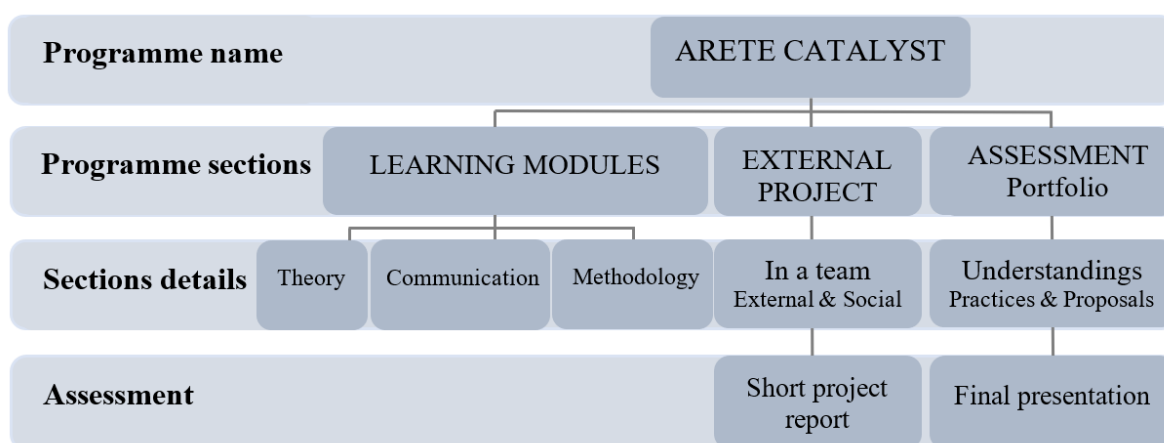
Laikposmā no 2018. līdz 2019. gadam Erasmus + projektā “Atbalsts pedagogiem personīgu prasmju un rakstura izglītības attīstīšanai skolā – Arete catalyst” tika izstrādāta starptautiska skolotāju tālākizglītības programma pēcdoktorantūras pētnieka zinātniskā uzraudzībā, iesaistot stratēģiskā partnerībā kolēģus no Latvijas, Igaunijas un Spānijas. Zinātniskajā monitoringā par “Arete catalyst” izstrādi tika risināti trīs pētījuma jautājumi: Kādas ir problēmas, kas jārisina skolotāju tālākizglītības programmai attiecībā uz rakstura izglītību? Kādi ir mācību rezultāti, kas programmai būtu jāsasniedz? Kā programma būtu jāstrukturē, lai atbalstītu šo mācību rezultātu sasniegšanu? Divas reģionālās izglītības autoritātes, trīs skolas, trīs universitātes un viens skolotāju tālākizglītības centrs no Latvijas, Igaunijas un Spānijas izveidoja stratēģisku partnerību, lai atbildētu uz šiem pētījuma jautājumiem, izmantojot uz dizainu balstītu īstenošanas pētījumu (*design-based implementation research*).

Attiecībā uz problēmām, kas jārisina skolotāju tālākizglītības programmai rakstura izglītības jomā (pirmais pētījuma jautājums), no sākotnējiem vajadzību analīzes pētījumiem tika iegūti trīs rezultāti: tika noskaidroti trūkumi, kas būtu jārisina skolotāju apmācības programmai;

starptautiskā salīdzinošajā vērtēšanā tika atklāta paraugprakse un tā tika integrēta programmā; un tika ņemti vērā ekspertu semināra ieteikumi.

Attiecībā uz otro pētniecības jautājumu programmas mācību rezultāti tika noteikti, pamatojoties uz sākotnējo izpēti un ievērojot konkrētu procesu (kas aprakstīts detalizēti raksta metodikas sadaļā). Tika definēti seši obligātie mācību rezultātu domēni, un katram domēnam tika formulēti viens vai divi mācību rezultāti.

Trešais pētniecības jautājums bija par to, kā programma būtu jāstrukturē, lai atbalstītu šo mācību rezultātu sasniegšanu. Tika konstatēts, ka programmā jāiekļauj 3 mācību moduļi, ārējs projekts un galīgais uzdevums (att. 1).

1. attēls *Programmas vispārējā struktūra (Arete Catalyst, 2019, 6)*

Sadarbības rezultātā starp programmas izstrādes zinātnisko grupu un pēcdoktorantu (zinātniskā uzraudzība) tika izstrādāta starptautiskā skolotāju tālākizglītības programma par rakstura izglītību “Arete catalyst”. Tajā bija iekļautas sešas mācību rezultātu jomas (ar mācību rezultātu elastīgu formulēšanu katrā jomā), un tika izstrādāta programmas struktūra, kas pielāgojama dažādiem izglītības kontekstiem. Programma “Arete catalyst” ietvēra arī “aktivitāšu banku”, t.i., vairākus resursus un aktivitātes, ko īstenotāji varētu izmantot katram mācību moduļim.

Programmas izstrādes zinātniskā uzraudzība ļauj secināt, ka šāda skolotāju apmācības programma stiprinātu skolotāju profesionālo profilu, veicinot viņu pastāvīgu profesionālo attīstību skolēnu transversālo kompetenču un personības attīstības jomā. Zināšanas un prasmes, kas

iekļautas programmas mācību rezultātos, stiprinātu skolotāju līderību. Ilgtermiņā ir paredzams, ka, modernizējot un pastiprinot izglītības adekvātu reaģēšanu uz mūsdienu pasaules galvenajām problēmām (sociālo, pilsonisko un starpkultūru kompetenču veicināšana, demokrātiskas vērtības un pamattiesības, kā arī aktīvais pilsoniskums), pedagogu darbs, kuri absolvēs programmu “Arete catalyst” un kļūs par rakstura izglītības ekspertiem skolā, pozitīvi ietekmēs arī izglītības sistēmu kopumā.

Pilotprogrammas pielāgošanas zinātniskā uzraudzība

Sīkāku informāciju skatīt Pīgozne, T., Surikova, S., & Fernández González, M. J. (Submitted). Adapting a teachers' training programme for character education in Latvia.

Starptautisko skolotāju tālākizglītības programmu “Arete catalyst” kā Latvijas programmu 2019. gadā pielāgoja Latvijas Universitātes ekspertu grupa pēcdoktoranta zinātniskā uzraudzībā. Adaptācijas mērķis bija radīt kultūrjutīgu profesionālās kompetences attīstības programmu, kuras mērķis ir uzlabot Latvijas skolotāju transversālās kompetences, lai veicinātu studentu rakstura izaugsmi un izcilību.

Par šo darbu tika stāstīts zinātniskajā rakstā, kurā analizēta šīs adaptācijas kvalitāte Latvijas sociālkultūras kontekstā, ņemot vērā vajadzības un prasības sabiedrības līmenī, politikas veidotāju līmenī, kā arī iestāžu līmenī. Balstoties uz izglītības programmu kulturālās adaptācijas teoriju un uz dokumentāru avotu kvalitatīvu analīzi, tika apspriesta adaptācijas kvalitāte, salīdzinot adaptācijas programmas iezīmes ar Latvijas sabiedrības vajadzībām un politikas veidotāju vadlīnijām rakstura izglītībai (1. izpētes jautājums), kā arī ar juridisko un institucionālo prasību skolotāju tālākizglītībai (2. izpētes jautājums).

Secinājumos tika konstatēts, ka adaptētā Latvijas programma lielā mērā (bet ne pilnībā) atbilst Latvijas sabiedrības vajadzībām un izglītības nozares vajadzībām attiecībā uz rakstura izglītību un tikumisko audzināšanu, piedāvājot skolotājiem tādu tālākizglītību par raksturu, kas ir piemērota skolotāju pieejamībai un tāpēc var uzlabot viņu izpratni par vērtībām un tikumiem, kā arī veicināt viņu personisko uzplaukumu. Programmas pamatā ir reālas situācijas, un tā uzlabotu skolotāju metodiskās iemaņas rakstura izglītības jomā. Tajā aplūkotas arī vērtības un tikumiskā audzināšana, kā paredzēts valdības vadlīnijas par skolēnu tikumisko audzināšanu un pašreizējās izglītības reformas normatīvajos dokumentos. Pielāgotā programma atbilst izglītības politikas veidotāju nostādnēm un vadlīnijām par pedagogu profesionālo attīstību, piedāvājot profesionālās kompetences celšanas programmu atbilstoši Izglītības likumam un Ministru kabineta noteikumiem. Tā atbilst arī programmas izstrādes un īstenošanas prasībām un kārtībai Latvijas

Universitātē, kurā paredzēts īstenot pielāgoto programmu. Var secināt, ka veiksmīgi tika īstenota programmas “Arete catalyst” pielāgošana Latvijas sociālkultūras kontekstam. Tālākie izpētes virzieni varētu ietvert Latvijas programmas izmēģināšanu un pilnveidošanu un tās papildināšanu ar metodiskām vadlīnijām, lai atvieglotu rakstura izglītības īstenošanu skolā.

Ekspērimētālās programmas īstenošanas zinātniskā uzraudzība

Sīkāku informāciju skatīt Surikova, Fernández González, & Pigozne, (Submitted). Piloting a Teachers' Professional Competence Development Programme for Character Education in Latvia.

Adaptētā Latvijas programma 2019. gada pavasarī tika pilotēta Latvijas Universitātē pēcdoktorantūras pētnieka zinātniskā uzraudzībā. Divdesmit četri pasniedzēji un četri skolotāji, kas iesaistīti programmas pilotprojektā, novērtēja tās vispārējos aspektus (piemēram, fokusu, materiālus un metodiku) un galvenos komponentus (piemēram, mācību rezultātus, struktūru, aktivitātes un ilgumu), aizpildot anketu.

Kvantitatīvo un kvalitatīvo datu analīze, kas tika veikta kā kōppētījums (*collaborative self-study*), kurā piedalījās četri programmas izpildītāji un divi ārējie eksperti, atklāja, ka lielākā daļa respondentu ir apmierināti ar adaptētās programmas galvenajiem komponentiem un vispārējiem aspektiem. Viņi uzskatīja, ka programmas ilgtspējība, ilgums, materiāli, darbības, izvirzītie mācību rezultāti un metodika bija atbilstoša. Tāpēc varētu secināt, ka šādu programmu var ierosināt strādājošiem skolotājiem, kuri ir ieinteresēti īstenot rakstura izglītību skolā. Lai uzlabotu programmas īstenošanas iespējas, būtu jāievieš daži uzlabojumi attiecībā uz vairākiem aspektiem, piemēram, programmas dalībnieku dažādošanu, viņu sākotnējās motivācijas apsvēršanu, programmas struktūras pielāgošanu dalībnieku preferencēm, e-vides iespēju izmantošanu un labāka izpildes laika izvēli. Programmas elastīgums varētu būt labs risinājums, lai saglabātu līdzsvaru starp programmas integritāti un īstenojamību.

2.3. Zinātniskās uzraudzības secinājums

“Arete catalyst” zinātniskā monitoringa rezultāti liecina, ka programmas galvenās priekšrocības bija tās inovatīvā metodoloģija, iespēja uzlabot dalībnieku pašapziņu un atjaunot viņu pedagoģiskos resursus, visas skolas komandas iesaistīšana sadarbības pasākumos un programmas ilgtspēja. Dalībnieki minēja vairākas programmas stiprās un vājās puses attiecībā uz tās nozīmi un piemērojamību savai personīgajai un profesionālajai dzīvei. Mācībspēki vairāk pievērsa uzmanību uz šādiem aspektiem kā dalībnieku pieteikšanās kārtību dažādošanai, motivāciju un līdzdalību, mācību vidi un programmas ilgtspēju. Pamatojoties uz divu fokusa grupa

diskusijām par pilotpētījuma rezultātiem, tika ierosināti daži priekšlikumi par dalībnieku dažādošanu, programmas ieviešanu, struktūru un vispārēju īstenošanu, lai uzlabotu tās izstrādi un īstenošanu.

Pašlaik adaptēto Latvijas programmu kā pedagogu profesionālās kompetences pilnveides programmu piedāvā Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Pieaugušo izglītības centrs. Tālākie darba virzieni varētu ietvert Latvijas programmas pilnveidošanu, izmantojot šī pilotpētījuma secinājumus, īpaši apzinātās stiprās un vājās puses, kā arī ierosinājumus programmas izstrādes un izpildes uzlabošanai. Tālākos pētījumos varētu būt lietderīgi izpētīt programmas efektivitāti dažādos uzstādījumos, piemēram, iesaistot vairākas dažādas skolas. Pētījuma ticamību varētu uzlabot, izmantojot citas kvalitatīvas metodes, piemēram, padziļinātas intervijas ar dalībniekiem. Programmas ilgtermiņa ietekmi varētu izpētīt, izmantojot garengriezuma pētījumu.

3. “Arete leadership” pilotprogrammas zinātniskā uzraudzība

3.1. Ievads

Ievērojot vidusposma vērtējuma ieteikumus, daļa no pēcdoktorantūras pētniecības programmas ceturtais aktivitātes tika veltīta programmas “Arete leadership” izstrādes un īstenošanas zinātniskajai uzraudzībai. Šīs programmas mērķis bija atbalstīt skolu vadītāju līderību rakstura izglītības jomā Latvijā. Programma “Arete leadership” tika īstenota sadarbībā ar Rīgas un Pierīgas izglītības pārvaldēm 2020. gada februārī-martā.

Zinātniskā uzraudzība apvienoja “praktiķu pētījumu” (*practitioner research*) skaidrojošo paradigmu, kurā kvalitatīvās metodes palīdz izprast dalībnieku gaidas un uzskatus, ar klasiskākiem empīriskiem pētījumiem, izmantojot kvantitatīvus datus, lai noskaidrotu programmas uztverto ietekmi uz dalībniekiem. Zinātniskā monitoringa rezultāti tika izmantoti pēcdoktorantūras pētnieka maģistra darbam viņa maģistra studiju programmas “Character education” ietvaros Birmingemas universitātē. Maģistra darbs ir pieejams šeit: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/52875>

3.2. Zinātniskās uzraudzības darbības

Tika īstenoti divi zinātniskās uzraudzības pasākumi programmai “Arete leadership”: zinātniskais monitorings par programmas izstrādi un zinātniskais monitorings par tās īstenošanu. Izstrādes uzraudzība koncentrējās uz to, kā tika izstrādāta šī jaunā profesionālās attīstības programma skolu direktoriem, risinot jautājumus par rakstura izglītības īstenošanu skolā kultūrjutīgā veidā. Īstenošanas zinātniskās uzraudzības mērķis bija empīriski novērtēt programmas piemērotību un īstenojamību, kā arī tās efektivitāti dalībnieku skatījumā.

Programmas izstrādes zinātniskā uzraudzība

Pēcdoktorantūras pētnieka zinātniski pārraudzītās programmas “Arete leadership” izstrāde balstījās uz skolu direktoru pašreizējo vajadzību analīzi Latvijā, kas palīdzēja definēt programmas mērķus, struktūru, mācību rezultātus un aktivitātes, kuru izvēli pamatoja zinātniskie pierādījumi un īstenojamība ieceres un vērtības.

Programmas paredzētie mācību rezultāti (ILO), pamatojoties uz jautājumiem, kas noteikti vajadzību analīzē, un sākotnējām intervijām, tika formulēti šādi: programmas beigās dalībnieki uzlabos savas līderības prasmes attiecībā uz rakstura izglītību, iegūstot: ILO 1) uzlabotu izpratni par rakstura izglītību un tikumības valodu, kā arī par to, cik svarīga ir skolu vadītāju loma rakstura

izglītībā; ILO2) uzlabotu izpratni par personiskajām un skolas vērtībām, kā arī par to, kā skolēni var strādāt pie tām. ILO 3) iespēja izmantot praktiskus instrumentus, lai plānotu, ieviestu un novērtētu rakstura izglītības nodrošināšanu savā skolā; ILO 4) spēja sadarboties ar partneriem, kas iesaistīti skolēnu rakstura izglītībā (vecāki, skolotāji utt.).

Programma tika strukturēta trīs sesijās: pirmā pievērsās teorētiskajām zināšanām par vērtību un tikumu valodu un dalībnieku sevis izzināšanai. Šai sesijai bija izšķiroša nozīme, jo “valodas robežas ir robežas tam, ko varētu paredzēt un censties sasniegt” (Pring, 2004: 130). Otrajā sesijā tika apspriestas ietvari, pieejas un prakse, kā skolā īstenot rakstura izglītību. Trešā sesija, kas vairāk orientēts uz praksi, koncentrējās uz konkrētiem materiāliem un instrumentiem, kas paredzēti klases un skolas novērtēšanai.

Aktivitāšu izvēli vadīja programmas sasniedzamie mācību rezultāti, ievērojot konstruktīvas kartēšanas (*constructive alignment*) teorijas principu (Biggs, 2011). Tika īstenotas 16 mācību aktivitātes (sīkāku informāciju skatīt 1. tabulā). Sešas no tām bija paredzētas, lai uzlabotu dalībnieku praktiskās zināšanas, iepazīstinātu viņus ar instrumentiem, kas paredzēti, lai skolā īstenotu un informētu par rakstura izglītību (ILO 3 un 4), un trīs aktivitātes bija vērstas uz konceptuālām zināšanām par vērtību un tikumu valodu (ILO 1). Piecas aktivitātes bija vērstas uz vadītāju zināšanām par viņu skolas vērtībām un viņu personisko vērtību izzināšanai (ILO 2). Visbeidzot, viena aktivitāte paredzēja uzlabot dalībnieku savstarpējās zināšanas, lai veicinātu mācību kopienas izveidi, un trīs aktivitātes nodrošināja pašnovērtēšanas iespējas un ļāva vākt datus pētniecības vajadzībām.

Katra aktivitāte ietvēra divas līdz četras dažādas metodes. Kopumā tika izmantotas 36 metodes. Lai par tām ziņotu, tika izmantota zinātniska klasifikācija (Landøy, Popa, & Repanovici, 2020) trijās metožu grupās: 1) “Skolēnu centrētas vai aktīvas līdzdalības metodes”, kas bija visbiežāk izmantotās: 23 reizes, tostarp “individuālās pārdomas” (11 reizes), “grupas refleksija” (5 reizes), “dalībnieku lasīšana” (4 reizes), “klases refleksija” (2 reizes) un “kolēģu refleksija” (vienu reizi); 2) Starp “metodēm, kas vērstas uz mijiedarbību starp skolotāju un skolēnu”, visbiežāk izmantotā bija “dalīšana klasē” (8 reizes); un 3) “izklāsta metodes”, kas tika izmantotas 6 reizes, ieskaitot “materiālu demonstrēšanu” (3 reizes) un lekcijas lasīšanu (2 reizes).

1. tabula: Programmas aktivitāšu saraksts un analītiskais apraksts (pēc īstenošanas secības)

Aktivitātes (avots/zinātniskais pamats)	Fokuss	Mērķis	Metodes
<i>Pirmā diena</i>			
Ievads			
1. “Kontroles”, “ietekmes” un “bez kontroles ” zonas (Covey, 1992)	Vadītāja loma	Sevis izzināšana	Individuāla refleksija / grupas refleksija / dalīšanās klasē
2. Sākotnēja anketa	Vērtēšana	Sevis izzināšana	Individuāla refleksija / pētniecība
3. “Vērtību saraksts” (www.mindtools.com/pages/article/newTED_85.htm)	Vērtības	Sevis izzināšana	Individuāla refleksija / grupas refleksija / dalīšanās klasē
4. “Skolas kritiskie notikumi un vērtības” (Jacques <i>et al.</i> , 2009).	Vērtības	Sevis izzināšana	Individuāla refleksija / grupas refleksija / dalīšanās klasē
5. Tikumu valoda – “Zaudētie vārdi”	Tikumi	Teorētiskās zināšanas	Individuāla refleksija / izskaidrošana
6. Jubilee centra mājaslapas izpēte (www.jubileecentre.ac.uk/)	Rīks skolai	Praktiskās zināšanas	Demonstrēšana
<i>Otrā diena</i>			
7. Nedēļas iespaidi	nav definēts	Savstarpēja zināšana	Dalīšanās klasē
8. Rakstura izglītības ietvars – analīze (www.jubileecentre.ac.uk/527/character-education/framework)	Rīks skolai	Teorētiskās zināšanas	Lasīšana / grupas darbs / dalīšanās klasē
9. Prezentācija “temperaments, raksturs un laime” (Fernández González <i>et al.</i> , 2019).	Tikumi	Teorētiskās zināšanas	Lekcija / klases refleksija
10. “No temperamenta uz raksturu” (Havard, 2018)	Tikumi	Praktiskās zināšanas	Lekcija / lasīšana / Individuāla refleksija / dalīšanās klasē
11. Skola kā rakstura izaugsmes organizācija (https://www.skola2030.lv/lv/istenosana/macibu-pieejja/macibu-organizacija-skola)	Rīks skolai	Praktiskās zināšanas	Lasīšana / grupas refleksija / dalīšanās klasē
<i>Trešā diena</i>			
12. “Materiālu tirgus”	Rīks skolai	Praktiskās zināšanas	Demonstrēšana / lasīšana
13. Skolas vērtēšana ar “11 principiem” tabulu (https://exchange.character.org/introduction/)	Rīks skolai	Praktiskās zināšanas	Individuāla refleksija / klases refleksija
14. “Atvērtās domāšanas” aktivitāte	Rīks skolai	Praktiskās zināšanas	Individuāla refleksija / kolēģu dalīšanās (ilgi) / Individuāla refleksija
15. Gala anketēšana	Vērtēšana	Sevis izzināšana	Individuāla refleksija / pētniecība
16. Gala apaļš galds	Vērtēšana	Pētniecība	Individuāla refleksija / dalīšanās klasē

Galvenās iepriekš izklāstītās programmas iezīmes tika piedāvātas divām izglītības pārvaldēm (Rīgas un Pierīgas) īstenošanai. Konceptija tika apstiprināta, un īstenošanas uzsākšanai tika sagatavots oficiāls programmas apraksts, tostarp mērķi, mērķauditorija, mācību rezultāti, struktūra, aktivitātes un metodes.

Pilotprogrammas īstenošanas zinātniskā uzraudzība

2019. gada nogalē abas izglītības pārvaldes no Rīgas un Pierīgas piedāvāja programmu “Arete leadership”, un 35 dalībnieki (13 no Rīgas pašvaldības un 22 no Pierīgas pašvaldībām) pieteicās brīvprātīgi. Programma tika īstenota 2020. gada februārī-martā Rīgā un Pierīgā pēcdoktorantūras pētnieka zinātniskā uzraudzībā.

Divi pētniecības jautājumi skāra programmas īstenošanas zinātnisko uzraudzību: 1) Kāda bija programmas piemērotība un īstenojamība? Konkrēti, kāda bija dalībnieku izpratne par tās lietderību, metodēm, darbībām un materiāliem? un 2) Kā dalībnieki uztvēra programmas ietekmi uz viņu zināšanām par rakstura izglītības jomu un līderības kompetenci attiecībā uz šo jomu? Pētījuma instrumenti ietvēra anketu, reflektīvu žurnālu un fokusa grupas diskusiju. Autors tos izstrādāja atbilstoši programmas aktivitātēm un paredzētajiem mācību rezultātiem (Bigss, 2011).

Šajā praktiķu pētījumā piedalījās trīsdesmit pieci skolu vadītāji. Pētījumā izmantotas jauktas metodes (anketas pirms un pēc intervences ar skalas un atvērtiem jautājumiem, fokusa grupu diskusijas un reflektējošu žurnālu). Iegūtie bagātīgie dati tika analizēti, izmantojot SPSS 26, AQUAD 7 un NVivo 11.

Lai analizētu programmas atbilstību dalībnieku sākotnējām cerībām, pārlicībām, vērtībām un izpratnei, tika izmantotas divas metodes: vienību skalas vērtēšana un atklātie jautājumi. Vērtējamās vienībās bija iekļauti astoņi kvalitātes kritēriji, kas atbilda dalībnieku iespējamajām gaidām: skaidra izpratne par programmas mērķiem (A); programmas mērķu sasniegšana (B); piemērotu metožu izmantošana (C); jaunu zināšanu un prasmju apguve (D); aktīvas līdzdalības iespējas (E); dalībnieku vajadzību un pieredzes analīze (F); laika pieejamība aktivitāšu īstenošanai (G); un noderīgu praktisku zināšanu iegūšana (H). Visi kvalitātes kritēriji tika vērtēti ļoti pozitīvi (sk. 2. tabulu) ar Modi 4 no 4 visos kritērijos. Augstāk vērtētie aspekti bija programmas piedāvātās aktīvas līdzdalības iespējas (E) ($M = 3,96$, $SD = 0,18$) un tās praktiskā lietderība (H) ($M = 3,71$, $SD = 0,46$).

2. tabula: Programmas novērtējums saskaņā ar kvalitātes kritērijiem (4 punktu skala)

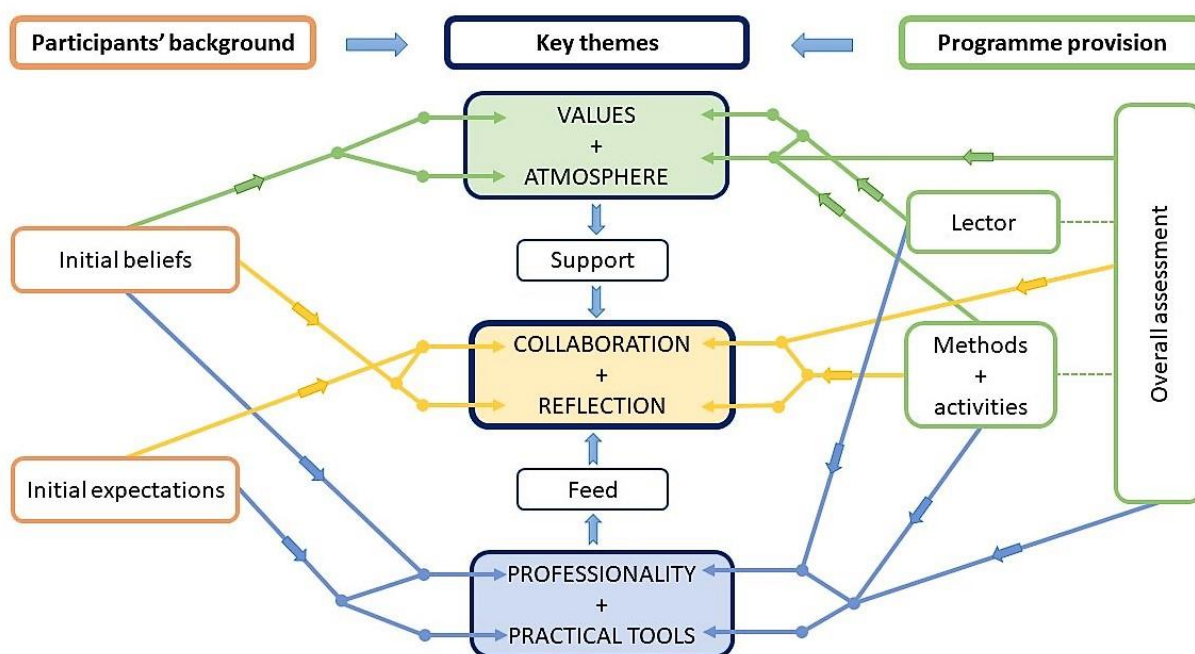
Vieta	Kvalitātes kritēriji	Vidējais	Mode	St. novirze
1	E Man tika dota iespēja piedalīties un izmantot savas jaunās zināšanas/prasmes	3.96	4	0.189
2	H Zinu, kur izmantot manas jaunās zināšanas/prasmes savā darbā	3.71	4	0.460
3	A Programmas mērķus skaidri sapratu	3.68	4	0.476
4	C Metodes bija atbilstošas	3.61	4	0.567
5	F Manas vajadzības un pieredze tika ņemtas vērā	3.61	4	0.567
6	D Es ieguvu jaunas zināšanas, izpratni, prasmes	3.57	4	0.573
7	G Aktivitātēm atvēlētais laiks bija atbilstošs	3.57	4	0.690
8	B Mērķi tika sasniegti	3.43	4	0.690

Dalībnieku gaidas, uzskati, vērtības un izpratne tika fiksētas arī viņu atbildēs uz atklātajiem anketas jautājumiem. Kopumā tika kodētas 171 nozīmīguma vienības. 84 vienības (49%) attiecās uz pašas programmas kvalitāti. Divdesmit divas no tām kopumā pozitīvi novērtēja programmas lietderību un izteica pateicību. Visbiežāk pieminētie pozitīvie programmas aspekti bija: programmas izpildes kvalitāte (18 atsauces), jo īpaši lekciju skaidrība (“skaidrs un pilnībā saprotams saturs un idejas”, respondents 8), ideju un metožu jaunums, praktiskie piemēri un laiks, kas atvēlēts refleksijai; pieredze, ar ko dalījās citi, un iespēja dalīties savā pieredzē un sadarboties (16 atsauces); piedāvātie resursi (14 atsauces), tostarp tiešsaistes materiāli un grāmatas; satura aktualitāte (8 atsauces); un vispārējā labā atmosfēra: kā to norādīja respondents, “fantastiska sajūta, ka mani atbalsta kolēģi un lektors” (respondents 11).

Galvenie secinājumi par programmas piemērotību un īstenojamību: kopsavilkums un pārdomas. Datos bija seši atkārtoti temati. Programmas panākumu atslēga, šķiet, ir dalībnieku “pārdomu” un vēlākas “sadarbības” un dalīšanās apvienojums. Šīs divas tēmas jau bija iekļautas dalībnieku sākotnējos uzskatos un, vismazāk attiecībā uz sadarbību, viņu gaidās, un, kā liecina programmas gala novērtēšana, vairākas metodes un aktivitātes veiksmīgi apvienoja šos divus aspektus. Divas citas aktuālas tēmas bija “profesionalitāte” un “praktiskie rīki”, kas bija sastopami arī respondentu sākotnējās gaidās un uzskatos un kuru nodrošinājums tika augstu novērtēts, novērtējot attiecīgi metodes un aktivitātes. Programmas vispārējā novērtējumā pozitīvi tika uzsvērti arī praktisko rīku nodrošināšana. Visbeidzot, temati “vērtības” un cieņpilna un

savstarpēja atbalsta “draudzības atmosfēra” tika iekļauti arī datos, jo īpaši dalībnieku sākotnējos uzskatos un viņu vērtējumā par lektoru, metodēm un programmu kopumā. Šīs tēmas bija visvairāk novērtētie programmas aspekti, un šķiet, ka to apvienošana to padarīja veiksmīgu.

Pārdomājot šos rezultātus, atklājās, ka seši temati ir konceptuāli savstarpēji saistīti (sk. 5. attēlu). Programma “profesionalitāte” un “praktiskie rīki” nodrošināja nepieciešamo materiālu “pārdomām” un “sadarbībai”, ko savukārt veicināja programmas “vērtības” un draudzīgā “atmosfēra”. Rezumējot, var teikt, ka programma atbilda dalībnieku uzskatiem un gaidām, nodrošinot dažādas metodes un darbības, ko vadīja lektors, kurš, daloties profesionālajās zināšanās un praktiskajos rīkos, sekmēja dalībnieku personisko refleksiju un dalīšanos draudzīgā kontekstā, izpaužot satiecību un atbildību.

5. attēls. Galvenās tēmas un to saistības

3.3. Zinātniskās uzraudzības secinājumi

Viens no šī ‘pētniecība-darbība’ (*action research*) pētījuma mērķiem bija “sekmēt labu praksi, izmantojot gūto pamatpieredzi” (OECD, 2017: 35). Šis pētījums parādīja, ka anketā dalībnieki augstu novērtēja programmas praktisko lietderību un līdzdalības dimensiju, kā arī tās mērķu un satura atbilstību, izmantotās novatoriskās metodes un vispārējo organizāciju. Visvērtīgākie bija pasākumi, kuru mērķis bija uzlabot dalībnieku praktiskās zināšanas apvienojumā ar personiskajām pārdomām un klases vai kolēģu viedokļu apmaiņu. Šos

secinājumus apstiprināja reflektējošā žurnāla analīzē, kurā bieži tika fiksēti dalībnieku pārdomu un dalīšanās pozitīvie aspekti. Turklāt lektora attieksme veicināja šo pārdomu un dalīšanās procesu, piemēram, ar uzmanīgu noklausīšanos, draudzīgu atbalstu un pārdomu un domu apmaiņas atvieglošanu, kas bija vispozitīvāk novērtēts. Visbeidzot, attiecībā uz programmas uztverto ietekmi, rezultāti arī liecina, ka programmas beigās vairums dalībnieku bija palielinājuši zināšanas par tikumiskās audzināšanas pamatjēdzieniem un jutuši sevi vairāk kā kompetentu vadītāju vērtību un tikumiskās izglītības jomā. Ņemot vērā šī praktiķu 'pētniecība-darbībā' pētījuma paradigmu, lasot šos secinājumus, "vajadzētu būt apmierinātiem ar nelieliem, diezgan pagaidu un provizoriskiem teorētiskiem apgalvojumiem" (Pring, 2004: 128), kas tomēr var "apgaismot vai virzīt praksi citur ... [jo] neviena situācija nav visādā ziņā unikāla" (p. 133).

4. Programmas “Arete school” pilotprogrammas zinātniskās uzraudzības secinājumi

Šī “Arete school” zinātniskā uzraudzība parādīja, ka skolotāju un direktoru tālākizglītības programmu izstrādē ir absolūti nepieciešams ņemt vērā viņu vajadzības, vēlmes un vērtības. Turklāt šādām programmām būtu jādod dalībniekiem iespēja izveidot patiesu mācīšanās kopienу, kurā viņi jūtas cienīti un uz klausīti, un viņi ir programmā dalīto zināšanu un pieredzes līdzveidotāji. Turklāt programmas panākumu atslēga bija nodrošināt dalībniekiem praktiskus instrumentus, ko viņi varētu izmantot savā skolā, lai īstenotu un novērtētu rakstura izglītības nodrošināšanu. Dalībnieku atbildes gandrīz vienprātīgi liecināja par viņu interesi un vispārējo apmierinātību ar programmu.

Programmas “Arete school” zinātniskā monitoringa rezultāti apstiprināja programmas piemērotību un īstenojamību un uzsvēra, cik svarīgi ir apvienot personiskās pārdomas un dalīšanos programmas aktivitātēs, piedāvāt profesionāli izstrādātus materiālus, kas skolā ir praktiski nodēriģi, un radīt draudzīgu savstarpējas uzticēšanās un atbalsta gaisotni.

Pamatojoties uz šo pētījumu, varētu izvirzīt dažus galvenos ieteikumus: turpmākajā programmas īstenošanā būtu jādod vairāk vietas detalizētākai informācijas sniegšanai un sadarbībai ar ģimenēm, piemēram, apspriežot rakstura izglītības saturu un izmantojamus rīkus vecāku sapulcēm, iespējamās saziņas kanālus utt. Turklāt programmas laikā varētu izmantot vairāk metožu skolotāju sevis izzināšanai un savstarpējās saziņas uzlabošanai. Iespējams, jāpievieno vēl viena sesija, lai būtu pietiekami daudz laika šo jautājumu risināšanai.

Izglītības politikas līmenī Latvijā programmas laikā kļuva skaidrs, ka pašreizējie likumdošanas centieni ir jāturpina ar konkrētām izglītības iespējām vadītājiem šajā jomā un ar lielāku finansējumu esošo mācību materiālu un rīku tulkošanai un pielāgošanai, lai iesaistītu visu skolu rakstura izglītības iniciatīvā. Skolu vadītājiem ir vajadzīga politikas veidotāju iedvesma, skaidra viņu veiktā izglītības darba nozīmīguma atzīšana, varbūt izmantojot pieeju skolu novērtēšanai, kas balstās ne tikai uz akadēmiskajiem rezultātiem, bet arī uz rakstura izglītības kvalitāti.

Programmas “Arete catalyst” un “Arete leadership”, kas tika zinātniski uzraudzītas šīs programmas 4. aktivitātes ietvaros, varētu būt nozīmīgas dažādiem izglītības sektoriem. Skolotāji un skolu direktori novērtēja programmas praktisko lietderību, tostarp dažādu metožu izmantošanu vērtību un tikumu izpētei un skaidrošanai, latviešu valodas materiālus izmantošanai klasē, kā arī personīgām pārdomām un praktiskām aktivitātēm. Šis darbs ir svarīgs arī rakstura izglītības

pētniekiem, jo tas ir pirmais pētījums Latvijā par skolotāju un skolu vadītāju tālākizglītību, izmantojot jauktas metodes, kas ietver novatoriskas metodes programmas piemērotības un īstenojamības izpēti, piemēram, reflektējoša dienas grāmata. Pētījums ir nozīmīgs arī, lai uzlabotu skolotāju un vadītāju profesionālo kompetenci tālākizglītību par rakstura izglītību, jo tajā tika atklāti daži galvenie panākumu faktori (pārdomu un dalīšanās, profesionalitātes, un atbalstošas draudzīgas gaisotnes apvienojums), kā arī praktiski parādīts, kā tos īstenot. Sagaidāms, ka programma "Arete school" tālāka īstenošana ar atbilstošiem uzlabojumiem var pozitīvi ietekmēt rakstura izglītību un tikumisko audzināšanu skolās un pēc tam arī indivīdu un sabiedrības uzplaukumu.

References

- Arete Catalyst. (2019). *'Arete catalyst': Teacher training program for enhancing pupils' flourishing at school* (Intellectual output No 2). Retrieved from https://www.pzi.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/pzi/ARETE/Arete_Catalyst_Programme_EN.pdf
- Biggs, J. B. (2011). *Teaching for quality learning at university: What the student does*. McGraw-Hill Education.
- Covey, S. R. (1992). *The seven habits of highly effective people*. Simon & Schuster.
- Fernández González, M. J. (2019). On the understanding of notions virtue education [Partikumskā audzināšanas jēdzienu izpratni]. *Domāt. Darīt. Zināt*, 9, 16-19. <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/zinu-izdevums/vertibas-darbos-un-vardos>
- Fernández González, M. J., Pīgozne, T., Surikova, S., & Vasečko, Ļ. (2019). Students' and staff perceptions of vocational education institution heads' virtues. *Quality Assurance in Education*, 28(1), 1-18. <https://doi.org/10.1108/QAE-11-2018-0124>
- Fernández González, M. J., Pīgozne, T., Verdeja Muñiz, M., Sāre, E., & Surikova, S. (2020). Designing a teacher training programme for character education: an international partnership. *Proceedings of the International Scientific Conference "Society. Integration. Education"*, May 22nd – 23rd, 2020. Volume V pp. 72-88. Rezekne, Latvia: Rezekne Academy of Technologies. <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol5.5171>
- Pīgozne, T., Surikova, S., & Fernández González, M. J. (Submitted). Adapting a teachers' training programme for character education in Latvia. LU 78. In: L. Daniela (2019) *Human, technologies and quality of education. Proceedings of scientific papers*
- Havard, A. (2018). *From temperament to character. On becoming a virtuous leader*. Scepter Publishers.
- Jacques, M., Baccarani, C., Douglas, J. A., McClelland, R., Davies, J., & Sudbury, L. (2009). Using critical incident technique (CIT) to capture the voice of the student. *The TQM Journal*, 21(4), 305-318.

Landøy A., Popa D., Repanovici A. (2020). Teaching learning methods. In A. Landøy, D. Popa, A. Repanovici (Eds.), *Collaboration in Designing a Pedagogical Approach in Information Literacy* (pp. 137-161). Springer.

OECD. (2017). *Feasibility study on Integrity education in Greece*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/governance/ethics/feasibility-study-integrity-education-greece-en.pdf>

Pring, R. (2004). *Philosophy of educational research*. Continuum.

Surikova, s., Fernández González, M. J., & Pigozne, T. (Submitted). Piloting a Teachers' Professional Competence Development Programme for Character Education in Latvia. *Center for Educational Policy Studies Journal*.